



## AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA ELMİN İNKİŞAFI FONDU

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun  
elmi-tədqiqat proqramlarının, layihələrinin və digər elmi tədbirlərin  
maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə qrantların verilməsi üzrə  
2010-cu ilin 1-ci müsabiqəsinin (EIF-2010-1(1)) qalibi olmuş  
və yerinə yetirilmiş layihə üzrə

### YEKUN ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: **Lifin keyfiyyət əlamətlərinə görə pambığın genetik müxtəlifliyinin identifikasiyası**  
Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Əsədov Şəmsəddin İsrəfil oğlu**  
Qrantın məbləği: **100 000 manat**  
Layihənin nömrəsi: **EIF-2010-1(1)- 40/23-M-08**  
Müqavilənin imzalanma tarixi: **24 fevral 2011-ci il**  
Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**  
Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **1 mart 2011-ci il – 1 mart 2012-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır  
Diqqət! Uyğun məlumat olmadığı təqdirdə müvafiq bölmə boş buraxılır

Hesabatda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

- 1 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar  
Lifin texnoloji keyfiyyətinin öyrənilməsi üçün lazım olan material toplanmışdır. Layihənin yerinə yetirilməsi üçün lazım olan ədəbiyyat materialı yığılmışdır. Hal-hazırda beynəlxalq tədqiqat mərkəzlərində lifin bütün göstəriciləri əsasında aparılan meodlar öyrənilmiş və bu əlamətlər əsasında pambıq sortlarının hər birinin ayrılıqda genetik xüsusiyyətləri aşkarlanmış, mövcud analizlərin nəticələri ilə müqayisə olunması üçün hazırlanmışdır. Pambıq lifinin texnoloji göstəricilərinin beynəlxalq standartlara müvafiq olaraq analiz etmək üçün 850 nümunə hazırlanmışdır. Ölkəmizin seleksiyaçı alimləri tərəfindən alınmış perspektiv pambıq formaları və rayonlaşmış pambıq sortlarının müəyyən edilmiş vahid keyfiyyət kriteriyalarına uyğun qiymətləndirilməsi ilə yanaşı genbankda olan formaların da qiymətləndirilməsi üçün material toplanmışdır. Seleksiya işlərinin yaxşılaşdırılması və təmiz genetik materialların alınması ilə pambıq sortlarının genetik identifikasiya edilməsi üçün diallel hibridləşdirmə aparılmışdır.



1. Qarabağ-3 (*G.hirsutum* L.) x Qarabağ-2 (*G.hirsutum* L.)
2. Qarabağ-3 (*G.hirsutum* L.) x AP-317 (*G.hirsutum* L.)
3. Qarabağ-3 (*G.hirsutum* L.) x Pima-5-1 (*G.barbadense* L.)
4. Qarabağ-3 (*G.hirsutum* L.) x Termez-7 (*G.barbadense* L.)
5. Qarabağ-2 (*G.hirsutum* L.) x AP-317 (*G.hirsutum* L.)
6. Qarabağ-2 (*G.hirsutum* L.) x Pima-5-1 (*G.barbadense* L.)
7. Qarabağ-2 (*G.hirsutum* L.) x Termez-7 (*G.barbadense* L.)
8. AP-317 (*G.hirsutum* L.) x Pima-5-1 (*G.barbadense* L.)
9. AP-317 (*G.hirsutum* L.) x Termez-7 (*G.barbadense* L.)
10. Pima-5-1 (*G.barbadense* L.) x Termez-7 (*G.barbadense* L.)

3 növdaxili çarpazlaşma – (*G.hirsutum* L. x *G.hirsutum* L.)

6 növlərərsası çarpazlaşma – (*G.hirsutum* L. x *G.barbadense* L.)

1 növdaxili çarpazlaşma – (*G.barbadense* L. x *G.barbadense* L.)

Hibridləşmə nəticəsində 327 hibrid qoza alınmış, hər bir qoza 2012-ci ildə bir ailə şəklində əkilərək F<sub>1</sub>-də 327 hibrid ailəsi öyrəniləcəkdir. İstər lifin texnoloji göstəricilərinə görə, isərsədə diallel hibridləşmə nəticəsində əldə olunmuş hibrid ailələrində keyfiyyət göstəriciləri öyrəniləcəkdir.

2

Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (faizlə qiymətləndirməli)

Layihənin yerinə yetirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş sort və nümunələrdə lifin keyfiyyət göstəricilərini öyrənmək üçün lazım olan material 100% yerinə yetirilmişdir. Onların vahid keyfiyyət kriteriyalarına uyğun qiymətləndirilməsi aparatın olmadığına görə aparılmadığından 0% yerinə yetirilmişdir. Diallel hibridləşdirmə işi 100% yerinə yetirilmişdir. Nəzərdə tutulduğundan da çox hibrid ailə alınmışdır. Alınmış ailələrdə qanunauyğunluğu sonrakı nəsillərdə öyrənmək zəruridir. Götürülmüş sortların kombinasiya qabiliyyəti öyrənilmişdir.

3

Hesabat dövründə alınmış **elmi nəticələr** (onların yenilik dərəcəsi, elmi və təcrübi əhəmiyyəti, nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr aydın şəkildə göstərilməlidir)

Layihənin yerinə yetirilməsində diallel hibridləşmə nəticəsində əldə olunmuş hibrid qozalar, qozalarda olan çiyidin sayı və s. Hibrid kombinasiyaları ilə müqayisəli şəkildə öyrənilmiş və aydın olmuşdur ki, mutant mənşəli sorsların kombinasiya effekti daha yüksək olmuşdur. Bu isə mövcud olan hibridləşmə kombinasiyalarından kəskin şəkildə fərqlənmiş, istər növdaxili, istərsə də növlərərsası hibridləşmədə yüksək nəticə vermişdir. Bu isə bir daha yararlı donorların seçilməsinə imkan verir. Alınmış hibrid ailələrin öyrənilməsi nəticəsində bu xüsusiyyətin yeni nəsllə ötürmə dərəcəsi asılı olaraq seleksiya prosesinin qısaltılması ilə yeni yaradılmış sorsların genetik təmizliyinin öyrənilməsinə təmin edəcək. Bu da çox yüksək nəzəri və praktiki əhəmiyyət kəsb edir. Respublikamızda pambığın növdaxili və növlərərsası diallel çarpazlaşması nəticəsində kombinasiya effekliliyinin öyrənilməsi ilk dəfədir.

4

Layihə üzrə **elmi nəşrlər** (elmi jurnallarda məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materiallarında məqalələr, tezislər) (dərc olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə, uyğun məlumat - jurnalın adı, nömrəsi, cildi, səhifələri, nəşriyyat, indeksi, Impact Factor, həmmüəlliflər və s. bunun kimi məlumatlar - ciddi şəkildə dəqiq olaraq göstərilməlidir)



Layihə işini əks etdirən 1 məqalə dərc olunub, 1 məqalə çapa təqdim olunub, 2 məqalə isə hazırlanıb.

5 İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər  
(burada doldurmalı)

Layihə üzrə ezamiyyətlər (ezamiyyə baş tutmuş təşkilatın adı, şəhər və ölkə, ezamiyyə tarixləri, həmçinin ezamiyyə vaxtı baş tutmuş müzakirələr, görüşlər, seminarlarda çıxışlar və s. dəqiq göstərməlidir) 2011-ci ildə may ayının 23-dən 30-a qədər Özbəkistan EA-nın Eksperimental Biologiya İnstitutunda ezamiyyətdə oldum. İnstitutda aparılan tədqiqat işləri, xüsusilə pambığın texnoloji gösəricilərinin seleksiyası ilə aparılan işlərlə tanış oldum. Pambıqçılıq sahəsində yüksək nailiyyətlər əldə etmiş akademiklər A. Abdullayev və C. Musayevin son işləri ilə maraqlandım və onların qiymətli məsləhətlərini aldım.

2011-ci ildə iyun ayının 13-dən 18-ə qədər PF-nın EA Biologiyasının Fundamental Problemləri İnstitutunda tədqiqat işləri ilə tanış oldum. Son dövrdə genetik seleksiya işlərində qarşıda duran problemlər, onların həllində hansı metodlardan istifadə olunmasında uğurlu nəticələr əldə etmiş professor V.Yu. Lyubimovun rəhbərlik etdiyi laboratoriyada kənd təsərrüfat bitkilərinin məhsuldarlığının artırılmasında istifadə olunan Baykal EM-1 mikrobioloji kübrəsi diqqətimi cəlb etdi və pambığın məhsuldarlığının artırılmasında ondan istifadə etmək üçün nümunə gətirdim. Eyni zamanda PF-nın EA Ümumi Genetika İnstitutunun elmi işlər

6 üzrə direktor müavini professor S.K. Abiyevlə qarşılıqlı maraq doğuran problemlərlə bağlı fikir mübadiləsi apardıq və birgə elmi iş aparmaq məqsədilə müqavilə bağladım. Artıq həmin müqavilə hər iki institutun rəhbərliyi tərəfindən imzalanmışdır.

2011-ci ilin sentyabr ayının 30-dan oktyabr ayının 7-nə qədər Türkiyənin İzmir şəhərində ezamiyyətdə oldum. Ezamiyyə müddətində Egey Univeristetinin "Biomühəndislik" fakültəsində professor Aynur Günəlin kafedrasında diallel hibridləşmə sahəsində aparılan tədqiqat işləri ilə, İzmir yüksək Texnologiya Univeristetində prof. Sami Doğanların apardığı tədqiqat işləri ilə tanış oldum. Genetik işlərin yüksək səviyyədə aparılması üçün lazım olan bütün cihazlar hər iki laboratoriyada vardır.

Eyni zamanda Nazıllı Pambıq Araştırma institutunda oldum, İnstitutda pambıq bitkisinin bütün əlamətlərinin, ziyanverici və xəstəliklərə qarşı davamlılığının, aqrotexnikasının öyrənilməsi ilə yanaşı pambıq lifinin 18 parametrlə üzrə texnoloji göstəriciləri amerika istehsalı olan müasir cihazlar vasitəsi ilə öyrənilirdi. Həmin cihazlar vasitəsi ilə gün ərzində 300 nümunə öyrənmək mümkündür. Onlarda əkilən pambıq sortları yüksək lif çıxımına malik olsada lifin adi uzunluğu qısadır bizdə isə əksinə, odurki gələcəkdə birgə iş aparmaq üçün razılaşdıq.

7 Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak (əgər varsa)  
(burada doldurmalı)

8 Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak  
(burada doldurmalı)

9 Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s. çıxışlar) (məlumat tam şəkildə göstərməlidir: a) məruzənin növü: plenar, dəvətli, şifahi və ya divar məruzəsi; b) tədbirin kateqoriyası: ölkədaxili, regional, beynəlxalq)



(burada doldurulmalı)

10

Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar, komplektləşdirmə məmulatları

(burada doldurulmalı)

11

Yerli həmkarlarla əlaqələr

Kənd Təsərrüfat Nazirliyinin Pambıqçılıq İnstitutu

12

Xarici həmkarlarla əlaqələr

PF-nın EA Biologiyanın Fundamental Problemləri İnstitutu, PF-nın EA Ümumi Genetika İnstitutu, Özbəkistan EA-nın Eksperimental Biologiya İnstitutu, İzmir yüksək Texnologiya Univeriteti, Nazıllı Pambıq Araştırma institutu ilə əməkdaşlıq əlaqəsi yaratmışdır.

13

Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı (əgər varsa)

14

Sərgilərdə iştirak (əgər baş tutubsa)

(burada doldurulmalı)

15

Təcrübəartırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi (əgər baş tutubsa)

Mürsəlova Cəmalə Məhəmməd qızı Türkiyədə ixtisasartırmada iştirak edərək müvafik sertifikat almışdır.

16

Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni yaradılmış internet səhifələri və s. (məlumatı tam şəkildə göstərilməlidir)

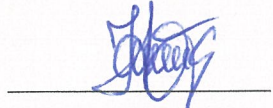
(burada doldurulmalı)

#### SİFARIŞÇI:

Elmin İnkişafı Fondu

#### Baş məsləhətçi

Həsənova Günel Cahangir qızı



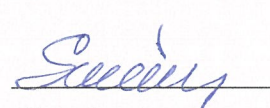
(imza)

"05 mart" 2012-ci il

#### İCRAÇI:

#### Layihə rəhbəri

Əsədov Şəmsəddin İsrafil oğlu



(imza)

"05" mart 2012-ci il

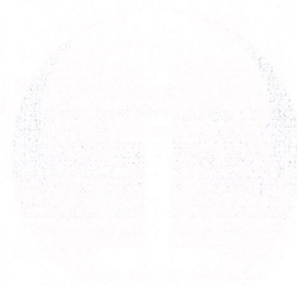
#### Baş məsləhətçi

Babayeva Ədilə Əli qızı

*[Handwritten signature]*

(imza)

" 05" mart 2012-ci il







**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA  
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun  
elmi-tədqiqat proqramlarının, layihələrinin və digər elmi tədbirlərin maliyyələşdirilməsi  
məqsədi ilə qrantların verilməsi üzrə  
2010-cu ilin 1-ci müsabiqəsinin (EIF-2010-1(1)) qalibi olmuş  
və yerinə yetirilmiş layihə üzrə**

**ALINMIŞ NƏTİCƏLƏRİN ƏMƏLİ (TƏCRÜBİ) HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ  
VƏ LAYİHƏNİN NƏTİCƏLƏRİNDƏN GƏLƏCƏK TƏDQİQATLARDA  
İSTİFADƏ PERSPEKTİVLƏRİ HAQQINDA  
MƏLUMAT VƏRƏQİ  
(Qaydalar üzrə Əlavə 16)**

Layihənin adı: Lifin keyfiyyət əlamətlərinə görə pambığın genetik müxtəlifliyinin identifikasiyası  
Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: Əsədov Şəmsəddin İsrəfil oğlu  
Qrantın məbləği: 100 000 manat  
Layihənin nömrəsi: EIF-2010-1(1)- 40/23-M-08  
Müqavilənin imzalanma tarixi: 24 fevral 2011-ci il  
Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: 12 ay  
Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): 1 mart 2011-ci il – 1 mart 2012-ci il

**1. Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi**

1 Layihənin əsas əməli (təcrübi) nəticələri, bu nəticələrin məlum analoqlar ilə müqayisəli xarakteristikası

Diallel hibridləşmə nəticəsində aydın olmuşdur ki, mutant mənşəli sortların hibridləşmə kombinasiya effekti daha yüksək olmuşdur. Bu isə istər növdaxili, istərsə də növlərarası hibridləşmədə yüksək nəticə verir, bir daha yararlı donorların seçilməsinə imkan yaradır. Alınmış hibrid ailələrdə istənilən əlamətin yeni nəsə ötürülmə müddəti qısalır, yeni yaradılmış sortların genetik təmizliyini təmin edir və seleksiya prosesi xeyli qısalır. Bunun çox böyük nəzəri və praktiki əhəmiyyəti var. Respublikamızda pambığın növdaxili və növlərarası hibridləşməsi nəticəsində kombinasiya effekti ilk dəfə öyrənilmişdir. Əvvəlki metodlardan fərqli olaraq bu zaman seleksiya işi 4-5 il qısaldılmışdır.



2 Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi haqqında məlumat (istehsalatda tətbiq (tətbiqin aktını əlavə etməli); tədris və təhsildə (nəşr olunmuş elmi əsərlər və s. – təhsil sisteminə tətbiqin aktını əlavə etməli); bağlanmış xarici müqavilələr və ya beynəlxalq layihələr (kimlə bağlanıb, müqavilənin və ya layihənin nömrəsi, adı, tarixi və dəyəri); dövlət proqramlarında (dövlət orqanının adı, qərarın nömrəsi və tarixi); ixtira üçün alınmış patentlərdə (patentin nömrəsi, verilmə tarixi, ixtiranın adı); və digərlərində)

(burada doldurmalı)

## 2. Layihənin nəticələrindən gələcək tədqiqatlarda istifadə perspektivləri

1 Nəticələrin istifadəsi perspektivləri (fundamental, tətbiqi və axtarış-innovasiya yönü elmi-tədqiqat layihə və proqramlarında; dövlət proqramlarında; dövlət qurumlarının sahə tədqiqat proqramlarında; ixtira və patent üçün verilmiş ərizələrdə; beynəlxalq layihələrdə; və digərlərində)

Pambığın seleksiyası zamanı keyfiyyət əlamətlərinin öyrənilməsində və deskriptorlar əsasında genbanka təhvil verilməsində istifadə oluna bilər.

### SİFARIŞÇI:

Elmin İnkişafı Fondu

#### Baş məsləhətçi

Həsənova Günel Cahangir qızı

(imza)

" 05" mart 2012-ci il

### İCRAÇI:

#### Layihə rəhbəri

Əsədov Şəmsəddin İsrəfil oğlu

(imza)

" 05" mart 2012-ci il

#### Baş məsləhətçi

Babayeva Ədilə Əli qızı

(imza)

" 05" mart 2012-ci il





**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA  
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun  
elmi-tədqiqat proqramlarının, layihələrinin və digər elmi tədbirlərin  
maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə qrantların verilməsi üzrə  
2010-cu ilin 1-ci müsabiqəsinin (EIF-2010-1(1)) qalibi olmuş  
və yerinə yetirilmiş layihə üzrə**

**ALINMIŞ ELMİ MƏHSUL HAQQINDA MƏLUMAT  
(Qaydalar üzrə Əlavə 17)**

Layihənin adı: **Lifin keyfiyyət əlamətlərinə görə pambığın genetik müxtəlifliyinin identifikasiyası**  
Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Əsədov Şəmsəddin İsrəfil oğlu**  
Qrantın məbləği: **100 000 manat**  
Layihənin nömrəsi: **EIF-2010-1(1)- 40/23-M-08**  
Müqavilənin imzalanma tarixi: **24 fevral 2011-ci il**  
Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**  
Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **1 mart 2011-ci il – 1 mart 2012-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

**1. Elmi əsərlər (sayı)**

No	Tamliq dərəcəsi	Dərc olunmuş	Çapa qəbul olunmuş və ya çapda olan	Çapa göndərilmiş
1.	Elmi məhsulun növü Monoqrafiyalar			
	həmçinin, xaricdə çap olunmuş			
2.	Məqalələr			
	həmçinin xarici nəşrlərdə	1	1	
3.	Konfrans materiallarında məqalələr			



	O cümlədən, beynəlxalq konfrans materiallarında			
4.	Məruzələrin tezisləri			
	həmçinin, beynəlxalq tədbirlərin toplusunda			
5.	Digər (icmal, atlas, kataloq və s.)			

## 2. İxtira və patentlər (sayı)

Nö	Elmi məhsulun növü	Alınmış	Verilmiş	Ərizəsi verilmiş
1.	Patent, patent almaq üçün ərizə			
2.	İxtira			
3.	Səmərələşdirici təklif			

## 3. Elmi tədbirlərdə məruzələr (sayı)

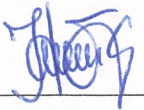
Nö	Tədbirin adı (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s.)	Tədbirin kateqoriyası (ölkədaxili, regional, beynəlxalq)	Məruzənin növü (plenar, dəvətli, şifahi, divar)	Sayı
1.				
2.				
3.				

### SİFARIŞÇI:

Elmin İnkişafı Fondu

### Baş məsləhətçi

Həsənova Günel Cahangir qızı



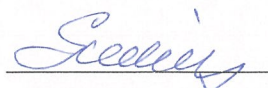
(imza)

"05" mart 2012-ci il

### İCRAÇI:

### Layihə rəhbəri

Əsədov Şəmsəddin İsrafil oğlu



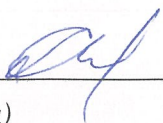
(imza)

"08" mart 2012-ci il

### Baş məsləhətçi



Babayeva Ədilə Əli qızı



(imza)

"05 mart 2012-ci il